

As romaxes da terrachá

Vertentes relixiosas e profanas nos Santuarios

JOSE MANUEL BLANCO PRADO

Pola historia das relixións sabemos que o home deu culto ós deuses mitolóxicos, ós elementos da natureza, ós animais, en fin, a todo aquilo que lle infundía temor e admiración. E a Galiza rural non foi un caso aparte, xa que, antre nós, moitas desas manifestacións e prácticas relixiosas son reminiscencias de tempos pasados.

Xosé Moreiras Santiso, no seu artigo "A Relixiosidade Popular no sector rural", da revista galega de pensamento cristián "Encrucillada", manifesta que "a nivel individual, o galego rural ten a convición de que hay un ser superior transcendente e providente, xuez e controlador da súa vida, bens e facenda, ó que se dirixe pra pedirlle normalmente favores, e en casos apurados faillle das máis variadas ofrendas. Nembargantes pra chegar con máis seguridade a ese Deus, o galego rural bota man das advocacións dos santos e da Virxen.

Agora ben, no seu orixe, o termo "romaxe" desafiaba soamente un caso particular destes desplazamentos por motivo relixioso: ir de romaxe, ser romeiro, significaba viaxar a Roma pra visitar as tumbas dos apóstoles Pedro e Pablo, e honrar ó Romano Pontífice, testa visíbel da Eirexa e sucesor de S. Pedro. Co paso do tempo o termo foise xeneralizando, vindo a ser cáseque sinónimo de pelengrinación, inda que existen certos matices que permiten diferenciar ambos termos: así o termo "pelengrinación", parece poñer máis de releve "o aspecto penitencial" e tamén ó de abandono do lugar e ambiente habituais. Neste senso foron particularmente notábeles as pelengrinacións a Terra Santa, Roma e Sant-Iago de Compostela, e máis recentemente Lourdes e Fátima; en cambio os romaxes catalizaron normalmente en torno ó fenómeno relixioso diversas manifestacións folklóricas, bailes, etc.

Sobor da orixen e o motivo colectivo das romaxes, Vicente Risco, no capítulo "Etnografía", do seu apartado "Cultura Espiritual", da obra "Historia de Galicia", dirixida por Otero Pedrayo, di o seguinte: "A fe, o sentimento relixioso e as prácticas devotas do pobo galego tingén toda a súa vida, aínda nos actos máis sinxelos e vulgares da vida, máis teñen unha manifestación colectiva de moita expresión nas romaxes e na veneración ós Santuarios enxebres, onde se xunta, nos días de festa, moita cristiandade".

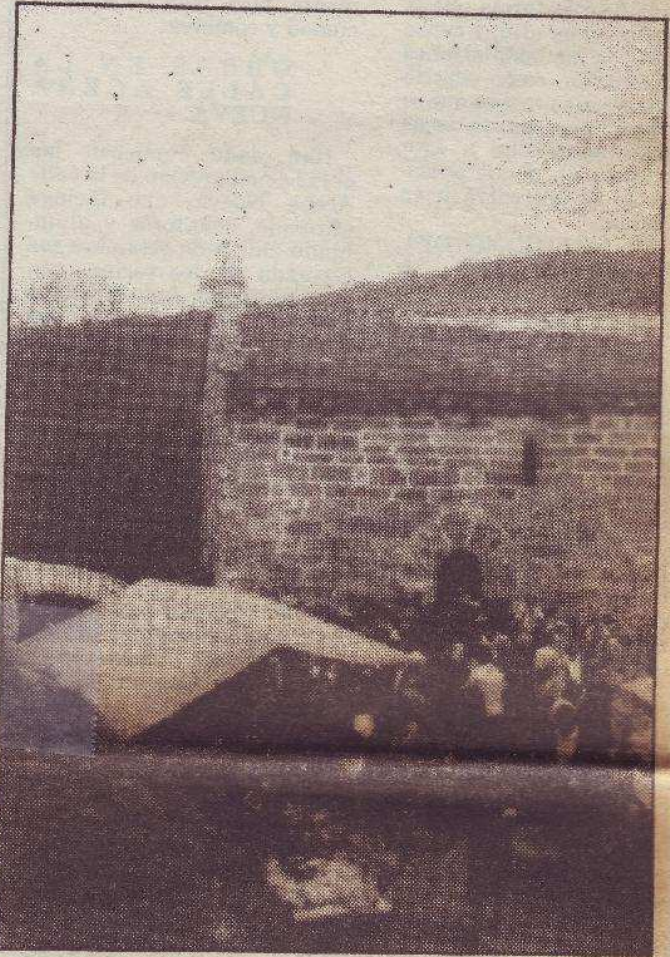
En canto a estrutura da romaxe, Xesús Taboada Chivite, na súa obra "Etnografía Galega", manifesta que "as romerías, como as festas e mercados, son amáis de testemuño de piedade e degoro relixioso, lugares de reunión e

convivencia social. Cáseque todas iguais na súa expresión festiva: Pola mañá, albaorada de gaita ou música; repicar das campás; cortexo procesional, precedido da cruz e outros pendóns; imaxe sobor andas ou en carro enfeitado; cántigas afervoadas; ofrecidos portando velas; misote con solo da gaita ao alzar e bombas de palenque neste intre; bós xantares en grupos familiares arredor da ermida; tabernas con viño do país; pulpeiras con grandes caldeiras; cegos cantores; probes cramando as súas coitas;

vendedores ambulantes; baile con remuda da parexa e rivalidades. E, ao tornar, aturuxos ledos ou de desafío resoando na incerta agora de antre lusco e fusco, como saudoso latexo céltico".

Polo tanto en toda romaxe eisten dúas aristas ou vertentes, das cales participan, en maior ou menor medida, a meirande parte dos romeiros.

1) A vertente relixiosa.- Esta vertente está centrada no Santuario sobor da cal o antropólogo español, Carmelo Lisón Tolosana, na súa obra "Antropoloxía Cultural sobre

Apreciación das dúas vertentes de toda romaxe: a Vertente relixiosa, centrada no Santuario; e a Vertente profana, centrada neste caso, na diversidade de postos ou barracas, arredor do Santuario

España", manifesta que o Santuario se distingue preferentemente pola devoción da xente, e non por unha característica histórica ou artística inherente ó edificio ou institución. Os santuarios desenrólanse cando as imaxes atraeron a devoción popular, xeralmente mostrarse poderosas miragres. Asimesmo, a meirande parte dos santuarios

rurais eran ermitas, capelas ou eirexas parroquiaes, as cales chegaron a ser santuarios cando a imaxe de veneración, atraía poderosamente a devoción popular.

Isato lévame a manifestar que a base do santuario radica na devoción ó Santo, ou algunha advocación da Virxen, devoción que vai acompañada dunha serie de ritos e prácticas, aínda vixentes hoxe en día na súa meirande parte.

2) A vertente profana.- A base da vertente profana, radica no xantar campestre, en cuio caso tratárase de "romeiros" procedentes d'outras parroquias, que veñen ofrecidos ó Santuario, pra posteriormente xantar nos prados colindantes ó mesmo; no xantar na casa familiar, que servi-

EL PROGRESO, 10-7-1982 (continuación)

ria pra reunirse os familiares máis achegados e convivir comunitariamente unhas horas ledas; e posteriormente a participación na festa e verbena.

Por outra banda, e sendo imposible facer un análise detido de cada unha das romaxes da Terra Chá, pola extensión do traballo, vou a facer un estudo comparativo dunha serie delas, que, dende o meu punto de vista, tiveron e siguen tendo ampla resonancia dentro da susodita comarca.

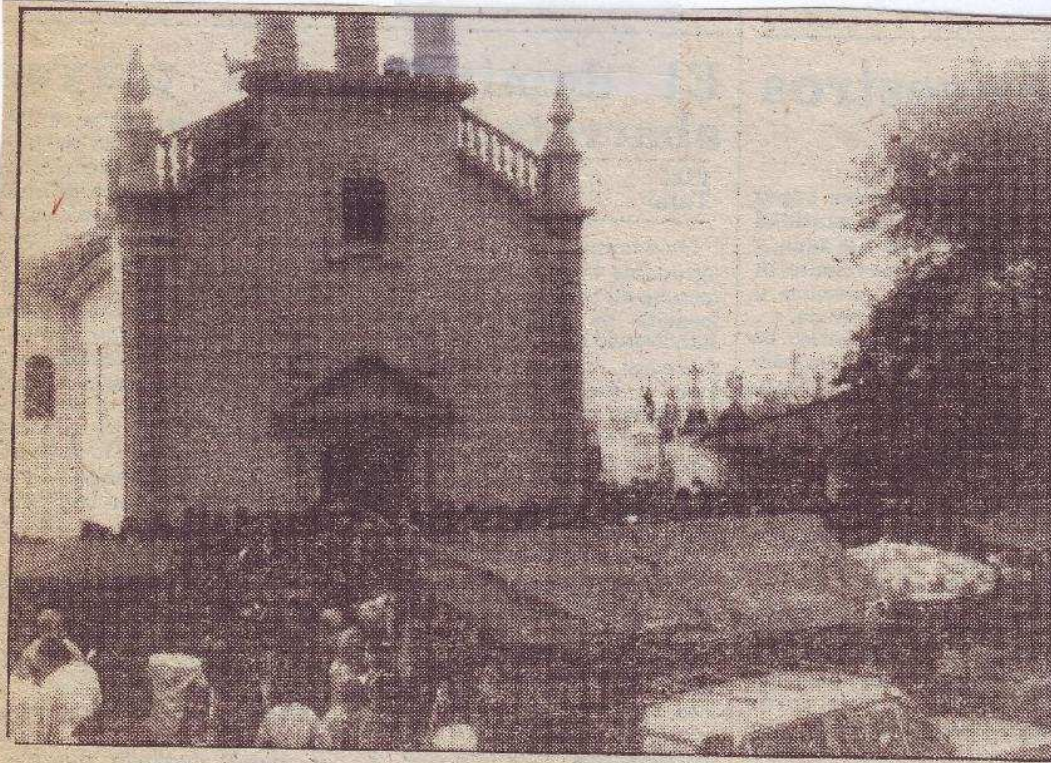
Iste análise ou estudo comparativo que vai estar en relación cas dúas vertentes de toda romaxe, a saber, a vertente relixiosa e a vertente profana, abrangue as seguintes romaxes: Romaxe de S. Alberto, que ten lugar o terceiro domingo do mes de maio, no lugar de S. Ambreixo, límite dos axuntamentos de Begonte e Guitiriz; Romaxe da Virxen dos Desamparados, que ten lugar o domingo de Pascoa, no lugar dos Villares, axuntamento de Guitiriz; Romaxes de S. Benito, que teñen lugar os días 26 e 27 de setembro, nas parroquias de Pígara, axuntamento de Guitiriz, e Valdomar, axuntamento de Begonte; Romaxe do S. Adrián, que ten lugar o miércoles antes da Ascensión, e o día 29 de xunio, na parroquia de Goiriz, axuntamento de Villalba; Romaxe do S. Xulián e S. Adrián, na parroquia de Pacios (lugar de Carballido), axuntamento de Begonte, que se celebraba, ate fai 20 anos, a primeiros de xaneiro, máis agora celébrase o domingo seguinte a Ascensión; Romaxe da Virxen do Monte, que ten lugar o día 8 de setembro, na parroquia da Feira do Monte, axuntamento de Cospeito; Romaxe do S. Cosme, que se celebra o 27 de setembro, na parroquia de Galgao, axuntamento de Abadín; Romaxe do Ecce Homo e da Virxen das

Angustias, que se celebra o 14 de setembro e o domingo seguinte, na parroquia de S. Pedro de Arcos, axuntamento d'Outeiro de Rei; Romaxe da Virxen de Guadalupe, que se celebra a principios de setembro, na parroquia de Sancobad, axuntamento de Villalba; Romaxe de Sta. Isabel, que se celebra o primeiro domingo de xulio, en Outeiro de Rei; Romaxe do S. Ramón, que se celebra o día 31 de agosto, en Villalba, e Romaxe da Virxen dos Miragres, que se celebra o día 24 de maio, na parroquia de Saavedra, axuntamento de Begonte.

Despois da enumeración das romaxes que me sirven de base pra o presente traballo, paso analizar conxuntamente cada unha das vertentes que se dan en ditas romaxes.

A vertente relixiosa.-

Dentro da vertente relixiosa das romaxes, cuia base radica, como vimos, nos respectivos SANTUARIOS, vou distinguir os seguintes elementos de estudo: 1.º, Posibel orixen da devoción nalguns santuarios; 2.º, Procedencia xeográfica dos romeiros; 3.º, Motivacións relixiosas por parte dos romeiros; 4.º, Ritos que se celebran, ben conxuntamente cos cregos e romeiros participantes nas citadas romaxes, ben a nivel individual; 5.º, Ofrendas adicadas os santos ou advocacións da Virxen.

Os romeiros arredor do Santuario dos Miragres, de Saavedra; uns ouvindo unha das misas celebradas, pola mañá, en dito santuario; outros "poñendo o Santo" no pórtico lateral

As romaxes da Terra Chá

Posible orixen da devoción nalgúns santuarios (cc)

- Motivacións relixiosas por parte dos romeiros e a súa procedencia xeográfica

José Manuel Blanco Prado

a) **Santuario da Virxen da Feira do Monte.**—Con respecto á orixe da devoción a iste santuario, parece ser, que xa no século XV, debía existir, pois había uns arcós tallados en buxo, con data de 1418, que donara a Cofradía de Pescadores de Viveiro.

Asimesmo sobor d'iste santuario existe a seguinte lenda: "En Cospeito, baixo o pé mesmo do outeiro que da feitura ó trono da Nosa Señora do Monte, existe unha lagoa que lle chaman a Lagoa de Valverde. Din que no sitio onde está esa lagoa, había nalgún tempo unha vila que lle chamaban Valverde. Parece ser que un bon día foi á vila un probe, e pediu posada onde pasar aquela noite, sin que naide lla dese; en vista do cal, saltu da vila e foise a unha casa que había onde hoxe está afincada a Feira do Monte cunha familia moi probe. Esta familia recibíuno de moi bon agrado, e como non tiñan que comer determinaron matar a úneca becerra que lles quedaba, pra poder dar de cear ó probe. A outro día pola mañá ergueuse o probe e escomezou a chamar polo dono da casa pra mandarlle munxilas vacas e botalos becerros a mamar. O dono seguía durmindo e non lle facía caso. Mais o probe seguía chamando hasta que o fixo sacar da cama decindo ¿cómo hei de munxilas vacas e botalos becerros a mamar, se a úneca becerra que tiña mateina onte pola noite pra poder facer a cea de todos? O probe contestoulle ¡Tan certo é que tes becerros e vacas na corte como que a vila de Valverde se asologou nas augas esta noite! O probe desapareceu, e nono puideron atopar mais por ningún sitio. O dono e a súa familia sairon correndo e viron asombrados que tal como dixeran o probe, a vila de Valverde esta asolagada. Despois viron con asombro no alto do monte unha capela pequena cunha imaxen, a cal denomi-

naron a "Virxen do Monte", e así lle quedou pra sempre. Logo voltou o dono coa súa familia pra casa i encontróu as cortes cheas de vacas e becerros.

b) **Santuario de S. Adrián de Góriz (axuntamento de Villalba).**—Respeito ao posible orixen deste santuario no retablo existe unha inscrición que dice: "Esta capilla la fundó D. Ramón Montenegro y su mujer D.ª Luisa Montenegro, año de 1685".

c) **Santuario da Virxen dos Miragres de Saavedra.**—En canto ós comenzos da devoción á Virxen dos Miragres, supónse que foi a raíz do primeiro miragre en tempos da invasión francesa.

Cóntase que nunha incursión das tropas francesas por istas terras, intentaron penetrar no templo pra pernoctar, mais víronse sorprendidos xa que a pesar de insistir varias veces, non lograron penetrar e profanar o templo, proba do achego diviño hacia dito lugar. Iste posibel miragre está recollido na seguinte cantiga á Virxen dos Miragres:

"Cando o impío francés profanar quixo iste templo leivou gran lección i exemplo suxetándolles os pés.

Pra que conozcan quen é a que é grande e poderosa".

d) **Santuario de S. Adrián e S. Xulián da Parroquia de Pacios.**—En canto ó seu orixe, existe a seguinte lenda: "Fai moitos anos, nun lugar da parroquia de Figara (axuntamento de Guitiriz), colindante coa de Pacios, existía unha capela, dentro de cal había dous santos: S. Adrián e S. Xulián. Un bon día sucedén que ambos se apareceron de madrugada na "Campa de Carballido", lugar da parroquia de Pacios, polo cal os habitantes do lugar deron por sentado que ditos santos, querían trasladarse deica o citado lugar, polo cal levantaron unha capela adicada os mesmos.

e) **Santuario de S. Cosme da Parroquia de Galgao (Abadín).**—Sobor do orixe deste santuario hay que desta-

car o seguinte feito: En 1928, a sede eclesiástica foi trasladada de "Samordas" ao actual emplazamento no campo de Galgao, a unhas 300 metros da carreteira nacional 634, ó seu paso polo porto da Xesta. Iste traslado, ó que se opuxeron algúns veciños do seu orixinario asentamento, deu orixe a unha situación peculiar i a que incruzo se falase de miragre. Ocurriu que despois de ser trasladada a capela construída no campo de Galgao, a imaxen do S. Cosme apareceu na anterior sede eclesial. Traslada de novo, volveu a regresar ó seu lugar de orixe, sin que naide encontrase unha explicación ó fenómeno.

De sorte tal que varias piedosas personas empezaron a considerar a posibilidade de que existise unha razón de peso por parte do santo pra opoñerse ó traslado e canviron que, "si o santo non se afai na igrexa nova, hon hai que forzalo". Pero un día descubriuse que era un veciño de Samordas quen en mostra do desacordo co traslado, encargábase de realizar os miragres.

Agora ben, existe outra versión a nivel popular que podemos sintetizar da seguinte forma: "O cura da parroquia donde se celebraba a romaxe do S. Cosme (lugar de Samordas), deuse conta de que alí non era bon sitio pra celebrar algo tan relixioso, xa que pra chegar ate alí había que ir polo monte, e non había camiños.

De ahí que o Santo empezase a desaparecer da capela, e traíano pra outro sitio máis adecuado e máis fermoso. Dende que o cura convenceu ó pobo de que S. Cosme quería cambiar a súa casa pra aquel lugar, fixeron unha nova capela, no lugar de Galgao, onde hoxe se celebra a citada romaxe.

2.º **Procedencia xeográfica dos romeiros.**—A algunhas romaxes da Terra Chá, non soio acuden romeiros desta cocmarca, senon tamen d'outros axuntamentos de Betanzos, Curtis, Friol, e da

EL PROGRESO, 13-7-1982 (continuación)

maríña coruñesa; á romaxe dos Miragres de Saavedra, así como á romaxe da Virxen do Monte, acuden romeiros da maríña lucense, de Lugo capital, de Mondoñedo, de Lorenzana, etc. Agora ben, existen outras romaxes, nas que a procedencia xeográfica dos romeiros é normalmente a nivel comarcal.

3.º Motivacións relixiosas por parte dos romeiros.—O romeiros en xeral, ofrécese por si mesmos; nembargantes, nalgunhas romaxes ás que asistín persoalmente, puiden comprobar que había romeiros que iban en devoción ó santo, ou advocación da Virxen, pra conquistar algunha intercesión pra outras persoa, a cal nalgúns casos non podía asistir ó santuario, por causas físicas preferentemente. Antre as motivacións ou causas especiais polas que os romeiros acuden ós respectivos santuarios, distingo as seguintes:

a) Proteución dos animais de raza cabalar, vacuna, etc. Antigamente existía unha presenza física de ditos animais, nos santuarios adicados ó S. Benito, en Pigara e Valdomar; no santuario do S. Alberto en S. Ambreixo, no santuario do S. Cosme, en Galgao; no santuario do S. Adrián, en Goiriz, etc., nos cales había normalmente unha misa de "bendición do gando"; hoxe en día, aínda siguen existindo unha serie de reminiscencias, sobor de todo "no santuario do S. Cosme en Galgao", nembargantes nos demáis a presenza xa é simbólica, no senso de que se utilizan unha serie de esvotos de cera, representando aquelas partes enfermas do animal, ou o animal, cunha finalidade proteutora.

b) Proteución dos nenos que teñen dificultades pra falar ou "tatexos". Santuario do S. Alberto, en S. Ambreixo (axuntamentos de Guitiriz-Begonte).

c) Proteución da facenda familiar. No santuario do S. Alberto, os romeiros collen dos arredores de capela terra, bendicenna no santuario, e logo lévanna pra botala nas terras e nos establos.

d) Petición de favores de bopasar pra familia, como pro exemplo, en tempos da guerra, pra pedir por algún fillo ou familiar que estivesen nela; pedir proteución pros recién nados. Iste tipo de peticións faise practicamente en todos os santuarios.

e) Proteución contra unha serie de enfermidades a nivel xeral. Entodolos santuarios enumerados, os romeiros acuden pra facer peticións de cura pra unha serie de enfermidades a nivel xeral. Nembargantes existen santuarios específicos pra unha serie de enfermidades, como por exemplo ós santuarios adicados ó S. Benito, especializados na cura de verrugas, bocio, enfermidades da pel; ós santuarios adicados ó S. Adrián, especializados na cura dos dolores das estremidades, bultos, dolores de testa, etc.; ós santuarios adicados a Sta. Lucía, especializados na cura da enfermidade da vista.

En relación a iste derradeiro feito, temos que facer constar que o Dr. García Sabell, fala no seu libro "Notas pra unha Antropoloxía do Home Galego Aitua", de dúas aitudes do enfermo ante a súa doencia: por unha banda, a aitude entregada á enfermidade, na que o espíritu é servo dos aconteceres materiais do corpo, e a aitude negadora da enfermidade, na que o individuo trata de anular a enfermidade negándoa. O paso dunha aitude a outra, propiciado por un esforzo da vontade, apoiada na autosuxestión, podería ser o segredo de boa parte de esas pretendidas curacións miraculosas. Asimesmo, é moi posible, tamén, que por outra banda, a enfermidade miraculosamente curada non existise en realidade mais que na mente aprensiva do individuo.

As romaxes da Terra Chá

Ritos conxuntos e individuais sobor dos santuarios

José Manuel Blanco Prado

Segundo o sociólogo francés Durkheim, os "ritos" son regras e conducta que prescriben cómo o home debe comportarse coas cousas sagradas.

Dentro dos ritos, que acaecen nos respetivos Santuarios da Terra Chá, vou distinguir aqueles, nos que o romeiro participa conxuntamente cos cregos e demais romeiros asistentes ós santuarios; e aqueles outros, nos que participa individualmente.

A) RITOS DE PARTICIPACION CONXUNTA

1) Misas.—En cáseque tódolos santuarios que me sirven de base pró presente traballo, o día da festividade central, dinse misas practicamente toda a mañá, ate a 1 ou 1 1/2 en que ten lugar a "Misa cantada", oficiada polo crego da parroquia, na que está inserto o santuario, acompañado d'outros cregos de parroquias limítrofes. Iste podémolo apreciar por exemplo no Santuario da Virxen da Feira do Monte, no Santuario dos Miragres de Saavedra, no Santuario da Virxen do Desamparados dos Villares, no Santuario do San Alberto, etc.

2) Procesión xeral.—Despois da misa cantada da 1 ou 1 1/2, ten lugar a "procesión xeral" que da unha volta arredor do santuario, e que reviste, en canto á súa disposición a seguinte estrutura, que é practicamente a mesma en tódolos santuarios, ouxeto de estudo.

a) Cruz parroquial, e outros pendóns, levados por rapaces do lugar no que se atopa o santuario.

b) Imaxen do Santo ou advocación da Virxen, levada en andas, por catro persoas-mulleres, no caso de que se trate unha advocación da Virxen, e homes, no caso de que se trate dunha imaxen do Santo.

c) Crego da parroquia, na que se atopa o santuario, acompañado d'outros cregos de parroquias limítrofes.

d) Romeiros en xeral colocados sin distinción de idade e sexo.

3) Novenas.—En cáseque tódolos santuarios da Terra Chá, dez días ou nove denantes da festividade central, celébranse novenas adicadas a advocación do Santo ou Virxen, e que revisten xeralmente a seguinte estrutura:

- a) Rezo do Santo Rosario.
- b) Lectura de Salmos acerca do Santo ou da Virxen.
- c) Oracións pra cada día e oracións xerales.
- d) Petición ó Santo ou a Virxen por parte do feligrés.
- e) Oración final.

Antreas novenas que podemos distinguir, cito "a novena dos Miragres de Saavedra", "a novena da Virxen de Guadalupe en Sancobad (Villabadi)", "a novena da Virxen da Feira do Monte", etc., nas que se piden diversidade de favores tanto materiais como espirituais ó Santo ou Virxen ouxeto de culto.

B) RITOS A NIVEL INDIVIDUAL

1.º.—Denantes viña moita xente andando dende o seu lugar de orixen; ó mesmo tempo ó chegar ó santuario, daban de xionllos unha volta ou máis arredor do mesmo. Hoxe endía, inda que existen reminiscencias deste derradeiro rito, vaise perdendo paulatinamente. De todos xeitos, iste feito puiden comprobalo, aínda iste ano, nos santuarios dos Desamparados (Guitiriz), dos Miragres (Begonte), San Alberto (Guitiriz-Begonte), do

San Benito (Valdomar e Pigara).

2.º.—Algúns romeiros fan "procesións particulares" arredor do santuario, ben cunha imaxen pequena do Santo —como nos santuarios do San Alberto, e San Benito— ou da Virxen —como no santuario dos Miragres de Saavedra—, ben con esvotos de cera e velas acesas-en cáseque tódolos santuarios.

3.º.—Ritual de contacto coa advocación do Santo ou Virxen. Dentro diste ritual podemos distinguir dou elementos:

Un dos ritos básicos a nivel coeultivo é a procesión. Eiquí podemos apreciar, o intre, en que unha imaxen do San Alberto, vai ser levada en "andas" por catro homes

EL PROGRESO, 14-7-1982 (continuación)

A) Poñer o Santo.—Iste ritual consiste en que o crego, ou outra persoa, xeralmente un sacristán, cunha imaxen pequena do santo ou da Virxen, fan unha cruz enriba da testa do romeiro, e posteriormente iste besa dita advocación, mentras o "poñente" recita unha xaculatoria.

Antes os posibles modelos de xaculatorias que se empregan nos respectivos santuarios distingo as seguintes:

Santuarios adicados ó San Adrián (parroquias de Gourez e Pacios):

"S. Adrián bendito
Che dea a sanidade
e che quite a enfermidade
polo poder que Dios ten.
Amén".

"Dios te conceda por medio de S. Adrián, todo lo que le pidas.
En el nombre del Padre, del Hijo y del Espíritu Sant.
Amén".

Santuario adicado ó S. Alberto:

"S. Alberto bendito
che quite a enfermidade
che dea a sanidade
polo poder que Dios ten.
Amén.

Santuarios adicados ó S. Benito:

"Por tu corazón bendito
Santo del rostro moreno
de todo infernal veneno
libranos, Santo Benito".

Santuario adicado a Sta. Lucía:

"Sta. Lucía, che dea a vista,
che dea a sanidade
polo poder que a Santa, ten.
Amén".

Santuario adicado ós Miragres:

"A Virxen do Miragres che libre
de tódolos males. Amén

"La Vigen de los Milagros te
conceda la salud del Alma y la
salud del cuerpo. Amén".

b) Os romeiros pasan os seus panos, polas imáxenes dos Santos ou virxes, e posteriormente pásanno pola cara. Tamén pasan, por ditas estampas, rosarios, medallas, etc., cunha finalidade "protectora".

4.º—A carón de varios santuarios, como os santuarios do San Benito, en Valdómar e Pigara; santuario do San Alberto, en Sambreixo; santuario do Miragres, en Saavedra; santuario da Virxen, da Feira do Monte; santuario do San Cosme, en Galgao; santuario do San Adrián, en Gourez, etc., existen unhas fontes, das que os romeiros levan auga, e nalgúns casos, mollan os seus panos na auga, tocándose con eles aquelas partes enfermas. Iste feito está reflexado na seguinte cantiga popular:

"Na fonte da romería
a xente está en cadea
pra lavar as verrugas
os que as teñan recesas".

Por outra banda, a existencia destas fontes a carón dos santuarios, pode levarnos a establecer a hipótesis de que neses lugares moi ben poidese existir antigamente un culto naturalista, que foi posteriormente cristianizado co levantamento dunha capela ou ermita.

EL PROGRESO, 14-7-1982 (continuación)

5.º—Nos santuarios adicados ó San Adrián, nas parroquias de Goiriz (Villalba) e Pacios (Begonte), existían unhas coitelos de madeira, adicados ó San Adrián, que o romeiro, despois de tocar con eles, algunha parte da advocación do Santo, pasaba por aquelas partes do corpo que tiña enfermadas.

Ao mesmo tempo, a carón dos dous santuarios existe unha abertura no chan, donde os romeiros que teñen algún padecemento ós pés ou pernas, introducíannas en ditas aberturas. Estes ritos, aínda siguen existindo hoxe en día, inda que por suposto non coa afluencia de fai algúns anos.

5.º—OFERENDAS ADICADAS OS SANTOS OU ADVOCACIÓN DA VIRXEN

A) Misas.—Na meirande parte dos santuarios que me sirven de base pra iste estudo, puiden comprobar que a misa é un dos elementos básicos de oferenda por parte dos romeiros, xa que en cada santuario dos citados, oferécense o día da festividade central unhas 300-400 misas, inda que por suposto existen santuarios, como os "Miragres de Saavedra", en que se ofrecen moitas máis. Iestas misas de oferenda, normalmente, o crego encargado do santuario as distribúe entre outros cregos de parroquias limítrofes, dado a dificultade que ten pra decilas todas.

B) Oferendas a base de velas.—Iestas oferendas pónense nun lugar que existe no santuario a tal efecto, i en moitos casos soen ser da altura do oferente, como por exemplo nos santuarios dos Desamparados (lugar dos Villares-Guitiriz), dos Miragres (Saavedra), do San Alberto (S. Ambreixo-Begonte-Guitiriz), etc.

C) Donacións en especie.—Iste tipo de oferente ou donacións efectúase preferentemente a base de lacóns, uñas, queixos, mazorcas de meiz, trigo, etc. Estas donacións en especie, subástanse mediante a coñecida "puxa" denantes de escomenzar a festa da tarde. Iste tipo de oferendas, aínda se sigue dando nos santuarios de Galgao (Abadín), do San Benito (Valdomar-Pacios), do San Alberto, da Virxen dos Desamparados, etc.

D) Oferendas en metálico.—Iestas oferendas en metálico revisten principalmente 3 formas:

1.º—O poñer o Santo, xa que o romeiro, despois de poñer o santo, deixa unha esmola ó poñente.

2.º—Cepillos do Santuario, adicados as advocacións dos Santos ou Virxes.

3.º—Costo das misas ofrecidas ós Santos ou advocacións da Virxen.

E) OFERENDAS A BASE DE ESVOTOS DE CERA

Iestas oferendas simbolizan as distintas partes do corpo do animal, ou da persoa, e que cada un dos romeiros ofrece, segundo a parte enferma pola que se ofrece o santo ou advocación da Virxen, xa sexa protección do gando, curación do gando enfermo, ou curación dalgunha enfermidade da persoa.

Con respecto a iste apartado referido ás oferendas adicadas os santos ou advocacións da Virxen, penso que é importante sinalar a seguinte cantiga popular:

"As campás tocan a misa,
a capela vese chea
dos romeiros da redonda
pra facer a súa oferta".

EL PROGRESO, 18-7-1982 (continuación)

Ista cantiga refírese a un incendio ocorrido nunha casa chamada "do Pozo", situada a carón do santuario, que dicen foi apagado por intercesión da Virxen dos Miragres.

5) **Romaxe do S. Cosme en Galgao.**— A popular romaxe de Galgao foi descrita polo poeta mindoniense Manuel Leiras Pulpeiro, en agosto de 1895, nun poema que escomenza da seguinte forma:

*"De Mondoñedo, a unha
[légoa
non curta, por mais que
[digan,
a esquerda da carretera
nun monte que hai moi
[contento,
que solo da toxos e silvas,
nunha esvencellada hermida
un crego, quemal lle atende,
ten nun S. Cosme una mina.
E dela, as millores vetas,
seique anque choveran fis-
[gas,
colle sempre o día do santo
que ali van cantos o pintan,
coma ningún, abogoso,
pra curación e pra dádivas...*

B) VERTENTE PROFANA

Dentro a vertente profana da romaxe, merescce, en primeiro termo, especial atención a figura do ramista ou ramistas, que é o veciño ou veciños dunha parroquia que teñen ó seu cargo a celebración da festa patronal da parroquia. A desafiación dos ramistas ou ramista que han orgaizar pró ano seguinte a festa da parroquia, faise, nalgúns casos, o mesmo día en que remata a que está celebrándose, pro cal fanse previamente as exploracións necesarias pra evitar negativas. Antigamente a desafiación do maiordomo ou ramista, facíase, polo xeral, con certa solemnidade, xa que o ramista ou maiordomo saínte, levaba o "ramo da festa" á propia casa do entrante, acompañado da música e dos veciños da parroquia. O ramo da festa era un composto de ramas e froes naturais, acompañados de roscas de pan de ovo e de almendra, frutas, etc., según as posibilidades do que o leva.

Os ramistas son os encargados de estruturar a festa profana, atendendo ós seguintes elementos: 1) Mercan unha gran cantidade de foguetes, que se empregan na vispora da festa, pra anunciar a festividade central do día seguinte.

O mesmo tempo, o día da festividade, empréganse o "alba", ó saír a procesión, e tamén ó escomenzar e rematar o baile.

2) Contratación de orquestas e dalgún grupo de gaiteros. Mentras o grupo de gaiteros toca, preferentemente, pola mañá cedo —alborada— recorrendo todos aqueles puntos da parroquia máis importantes; as orquestas fanno, pola serán e pola noite, inda que tamén despois da misa soen tocar unhas "pezas".

3) Subastan os terreos arredor de donde se vai celebrar o baile a unha serie de vendedores ambulantes, antre os cales podemos distinguir: os das casetas de tiro, os das tómbolas, os dos postos de bebidas, as rosquilleiras, as pulpeiras, que constituiron e constituíen unha das notas máis típicas das romaxes, na súa vertente profana. As pulpeiras, provistas do pulpo curado e d'unha ou dúas caldeiras grandes que transportaban antigamente a lomos de caballerías, i, hoxe en día, mediante o coche, van de pobo en pobo pra exercer o seu tráfico. Chegan nas primeiras horas da mañá, preparan as súas caldeiras de cobre, negras por fora e brillantes por dentro, colocándose sobor de tres ou catro pedras grandes, e, enchendoas de auga, encenden lume, cocendo o pulpo ao ar libre.

Unha estampa típica da festa profana son os xantares campestres, compostos de empanadas, chourizos, queixos, e demais productos da zoa, que teñen lugar en moitas romaxes, como a romaxe do S. Cosme, en Galgao; na romaxe dos Miragres, en Saavedra; na romaxe do S. Benito, en Pigara; na romaxe do S. Alberto, en S. Ambreixo, etc.

Asimesmo, nalgunhas romaxes asistían leas ou pelexas antre mozos de distintas zonas, como por exemplo na "romaxe de Galgao", que segundo o "Diccionario da Gran Enciclopedia Galega", era o santuario da violencia festiva do Cordal de Neda, o lugar onde contendían os mozos de Corda (Galgao, Lagoa, Cadavedo, Xemil, etc.) contra os de "A Lareira" (Argomoso, Lindín i outras parroquias). Istas leas ou pelexas foron descritas, polo poeta mindoniense Leiras Pulpeiro, da seguinte forma: "Depois de rosmaren baixo, filasen, e cos mocos, deran as razóns e houvese croques ás cheas pra moitos; hastra que catro ou seis deles, máis mancados ou máis froxos, se queixaron, e os civiles, se percata-ron do conto, predendo a unhos por outros, que, máis cucos, xa pra casa volvían sanos e fonchos..."

Romaxes da Terra Chá

Distintos refráns e advocacions

Por José Manuel Blanco Prado

Pra rematar iste traballo, vou a reseñar, en primeiro termo, algúns refráns sobor as dúas vertentes da romaxe, pra, posteriormente, facer unha enumeración global d'outras romaxes da Terra Chá, algunhas das cales siguen aínda hoxe en día pervivindo, nas súas dúas vertentes.

1) REFRANS

O refrán é unha sentenza de carácter didáctico ou moral que se transmite oralmente ó traveso dos séculos. O refrán, produto connatural de tódo los pobos, soe constar de dúas partes: a primeira presenta a situación é a segunda saca as conclusións de tipo didáctico.

O refrán ten unha base de espontaneidad, tendo nado como consecuencia dun suceso ou estado transitorio que impresionóu a imaxinación.

Antre os refráns que fun recollendo con respecto ó citado traballo, expoño os seguintes:

"En S. Xohan as nove, [con día dan"

"A todo porco lle chega o [seu. S. Martiño"

"Cando Deus non quer, os [santos non valen"

"Antre S. Sohan e San- [tiago, Deus nos libre dun [nubrado"

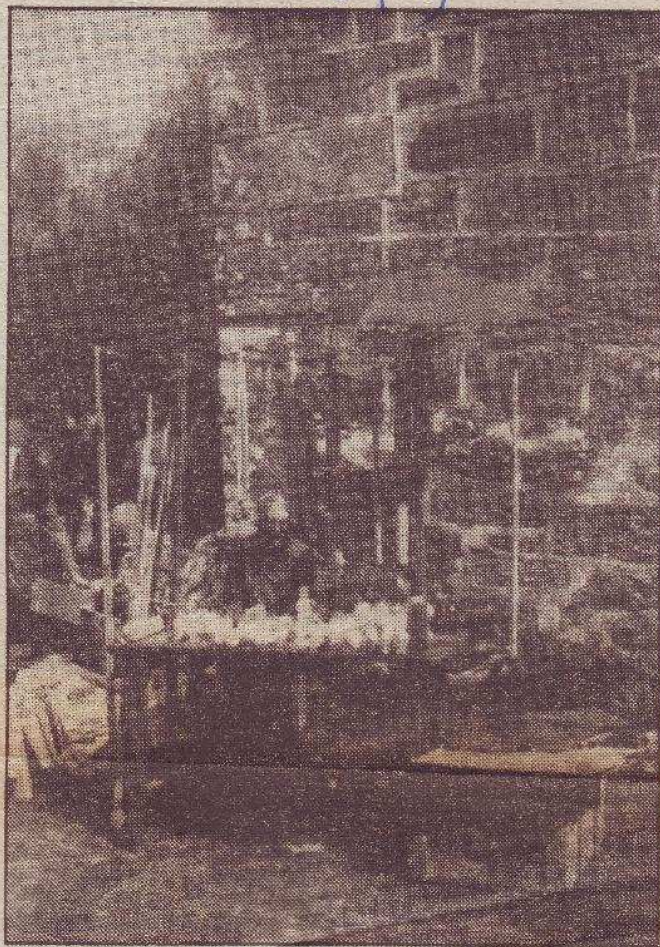
"O vrao do S. Martiño son [3 días e mais un [pouquiño"

"Día de S. Nicolás está a [neve no pao e senon no [chao"

"As mulleres cando paren [acórdanse de S. Ramón, [e cando os están facendo [nin santos nin devo- [ción".

"Cando ven a Sta. Lucía, [crece o día e mengua a [noite"

"O pequeno Santo, [pequeno rezado"

Posto ambulante de venta de dous elementos básicos d'ofenda en toda romaxe, as velas e os esvotos de cera.

"Rogarlle ó Santo hastra [sair do charco, e despóis [de saído, Santo esquen- [cido".

2) ENUMERACION DALGUNHAS OUTRAS ROMAXES DA TERRA CHA

A) Axuntamento de Cospeito

A romaxe do S. Isidro, en Pino e Seijas, o 15 de maio; a do Socorro, en Rioveso, o 4.º domingo do mes de setembro; a do S. Xoán e S. Pelayo, en Sistayo, o 24 e 25 de xunio; a de Sta. Maria, en Muimente, o lús de Pascoa de Resurrección.

B) Axuntamento de Xermade

A romaxe do S. Soán e da Virgen dos Remedios, os días 24 de xunio e 24 de maio en Caneiro (Burgas).

EL PROGRESO, 21-7-1982 (continuación)

C) Axuntamento de Abadín
As romaxes da Nosa Señora, o día 8 de setembro, en Abadín, Abeledo e Montouto; a do S. Antonio, o 13 de xunio, en Abeledo; as do S. Pedro, o 29 de xunio, en Aldige e Labrada; as do Sant-Iago, o 25 de xulio, en Baroncelle, Moncelos e Quende; as do S. Xoán, o 24 de xunio, en Romariz, Castromayor; as do Rosario, o 1.º domingo de outono, en Goás e Graña.

D) Axuntamento de Castro de Rei

A romaxe da Purísima, o día 8 de decembro, na parroquia de Castro de Rei; a do S. Antonio, o 13 de xunio, en Balmonte; a do Socorro, o día 8 de setembro, en Bazar; a do S. Martín, o 11 de novembro, en Goberno; a do Rosario, o 1.º domingo de outono; as do Sant-Iago, o 25 de xulio en Duarría e Mondriz; as do S. Pedro, o 29 de xunio, en Santa Leocadia e Triabá.

E) Axuntamento D'Outeiro de Rei

As romaxes do S. Martín e S. Antonio, os días 11 de novembro, e 13 de xunio, en Guillar; as romaxes do S. Fiz, e as do Nazareno e os Dolores, os días 1 de agosto, e o domingo e lús de Pascua, en Robra; a do S. Benito, o día 27 de setembro, en Francos; a do S. Nicolás, o día 6 de decembro, en Folgueira; a de Sta. Lucía, o día 13 de decembro, en Matela; as de Nosa Sra. e S. Roque, os días 15 e 16 de agosto, en Cela.

F) Axuntamento de Begonte

As romaxes do Sant-Iago e o Rosario, os días 25 de xulio e 11 e 12 de setembro, en Baamonde; a do S. Martín, o día 11 de novembro, en Pacios; a do S. Pedro, o 29 de xunio, en Begonte.

G) Axuntamento de Merira

As romaxes do S. Antonio, o 13 de xunio, e as da Asunción da Virxen e S. Roque, os días 15 e 16 de agosto, na parroquia de Meira; as do S. Pedro e S. Froilán, os días 29 de xunio e 4 de outono, en Naballos; a de S. Isidro, o día 15 de maio, en Sejosmil. Por outra banda, existen unha serie de ermitas, como a de S. Xosé, en Boel; a de S. Pedro, en Cabaceiras; a de S. Antonio, en Vilarpecozo; a de Sta. Lucía, en Meestre; a de S. Blás, en Barcia.

H) Axuntamento de Villalba

As romaxes do S. Martín, o día 11 de novembro, en Lanzós e Noche; as do Sant-Iago, o día 25 de xulio, en Sancobad, Goiriz, Boizán, Samarugo; a do S. Pedro, o día 29 de xunio, en Sta. Baia; existen, ademais, unha serie de capelas ou ermitas, como a de S. Esteban, en Arbol; a do Anxel da Garda, en Belesar; a do S. Ramón, en Insua; a do S. Roque en Cuesta.

I) Axuntamento de Pastoriza

A romaxe de Sta. María, en Bretoña; a do S. Martín, en Corbelle.

Recibo

Ilmo.

Sr.

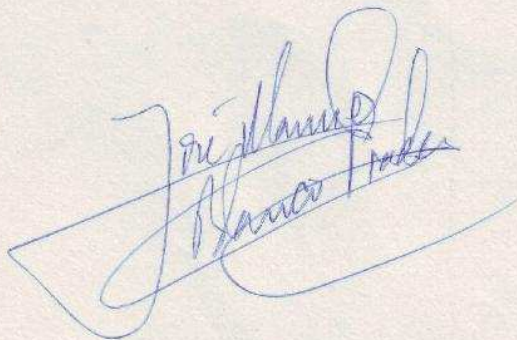
D. JOSE MANUEL BLANCO PRADO, licenciado en Filosofía y Letras,
sección de Historias y profesor agregado de Filosofía del I.N.B.
Mixto nº 1 "JUAN MONTES" de LUGO, con domicilio en la C/ BECERREA
nº 9-3º-dcha, tlf. 214761,

E X P O N E:

Que habiéndole sido publicados en el diario provincial
"EL PROGRESO" cinco artículos sobre el tema "AS ROMAXES DA TERRA
CHA", los días 10, 13, 14, 18, y 21 de Julio, es por lo que a V.I,

S U P L I C A:

Poder participar en el Certamen Literario, convocado por el
Ayuntamiento de Villalba, que V.I, preside, en la Base primera de dicho
certamen cuyo tema es: "AS ROMAXES DA TERRA CHA".

ILMO. SR. ALCALDE DEL AYUNTAMIENTO DE VILLALBA

(L U G O)